

REAȚII ROMÂNEȘTI LA JURNALUL NEDIPLOMATIC AL GENERALULUI AMERICAN HARRY HILL BANDHOLTZ

Cristian MAREȘ¹
Emil STOIAN²

ROMANIAN REACTIONS TO THE NON-DIPLOMATIC DIARY OF THE AMERICAN GENERAL HARRY HILL BANDHOLTZ

ABSTRACT

One of the central pieces used by revisionist Hungarian propaganda during the inter-war period was the diary of Major General Harry Hill Bandholtz entitled An Undiplomatic Diary, published in 1933, even if those notes were not for public use, but somebody publish it. This diary is used even today as a tool for Hungarian nationalists to accuse Romanians that during the Romanian occupation of Hungary in 1919 they robbed Budapest. There are a few contemporary responses from Romanian officials, and today, after the collapse of Communist regimes, there are none. But this diary must be analysed, because is full of controversies, subjectivism and even lies.

Keywords: *An Undiplomatic Diary*, general american Harry Hill Bandholtz, Hungarian revisionism, 1919, Romanian occupation.

Există o dispută veche de mai bine de o sută de ani referitoare la ocupația română a Ungariei din 1919, dispută începută la scurt timp după retragerea trupelor române în noiembrie 1919, accentuată mai cu seamă în perioada interbelică, atunci când Ungaria intră pe panta revizionismului. Astfel, istoricii maghiari insistă că pe perioada ocupației de aproape patru luni (august-noiembrie 1919) românii au jefuit cumplit Budapesta și Ungaria, iar istoricii români spun că, dimpotrivă, românii au hrănit populația înfometată de regimul bolșevic și au rechiziționat și adus în România Mare doar ceea ce a fost luat de către trupele austro-ungare în retragere, iar rechizițiile făcute au fost pentru hrănirea populației Budapestei și a trupelor de ocupație. Regimul comunist sub care au intrat ambele state după 1945 a pus o pauză asupra dezbaterii, dar aceasta a reînceput după 1989, mai cu seamă de partea ungară, istoricii români preocupându-se prea puțin de această temă.

Ori, în această dispută argumentul suprem al maghiarilor este Jurnalul generalului american Harry Bandholtz, reprezentantul Misiunii Militare Aliate din Budapesta. Această misiune militară a Antantei a fost compusă din reprezentanții celor patru mari puteri: SUA (general Harry Bandholtz), Marea Britanie (generalul Reginald St. George Gorton), Franța (general G. Graziani) și Italia (general Mombelli).

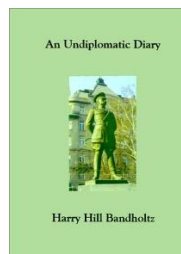
Jurnalul și editorul. Despre jurnalul generalului Bandholtz se presupune că a fost scris în perioada în care el, ca membru al Misiunii Aliate, s-a aflat în Budapesta

---

¹ Editura Marist, Baia Mare; e-mail: edituramarist@gmail.com.

² Notar public, doctor în istorie, Bran; e-mail: stoiancoriolan.emil@gmail.com.

ocupată de trupele române. A apărut postum, în 1933 (generalul decedând în 1925) și chiar editorul acestuia spune că a fost obținut de la văduva generalului (Inez Claire Gorman, a doua sa soție), iar acest jurnal nu era destinat publicării. Deci, un jurnal personal, doar cu gândurile și părerile autorului, fără a exista intenția de a-l publica.

Generalul H.H. Bandholtz (1864-1925) și coperta Jurnalului său

Trebuie menționate câteva aspecte referitoare la editorul jurnalului, Frederick Konrad Krüger, născut în Germania în 1887 și emigrat în SUA în 1907, pe atunci profesor la colegiul Wittenberg, Springfield-Ohio. Acesta este foarte clar și explicit în prefață, în care spune scopul pentru care a publicat acest jurnal, tocmai în epoca în care revizionismul era politică de stat în regimul lui Horthy. Tot în introducere, editorul face un portret exagerat de pozitiv premierului István Tisza, negând rolul său în declanșarea conflictului mondial, ba dimpotrivă, prezentându-l ca pe singurul lider care s-a opus războiului³, lucru cu desăvârșire fals, știut fiind că tocmai Tisza a fost cel care a apăsător pe pedala ultimatumului care a dus la izbucnirea războiului. Nu sunt singurele falsuri istorice grave pe care le comit cei doi, Krüger și Bandholtz – de exemplu spun că românii au invadat Ungaria, dar nu spun de ce. La fel, vorbesc despre căderea bolșevismului maghiar, dar nu suflă o vorbă cine a făcut ca acest regim de tristă amintire să cadă după câteva luni. Iar la Bandholdz aceste falsuri istorice continuă, după cum vom vedea mai departe.

Pentru ca lucrurile să fie limpezi, în această introducere editorul Krüger spune clar și răspicat: „Din două motive, m-am oprit oarecum pe poziția liderului responsabil al Ungariei în legătură cu izbucnirea războiului mondial. În primul rând, pentru că mi se pare că, în lumina acestora și a altor dezvăluiri postbelice, ar trebui luate în considerare unele rectificări ale Tratatului de pace de la Trianon, incredibil de dur și periculos de prostesc, în interesul Ungariei și al umanității; al doilea, pentru că în multe privințe contele Tisa este personificarea națiunii sale, în special a clasei sale conducătoare, cu virtuțile sale și unele dintre lipsurile sale. Era, pe de o parte, mândru, cult, loial, puternic în adversitate, intens patriot, cinstit, curajos; pe de altă parte, tru-faș, disprețuitor față de plebe, autocratic și supranaționalist”⁴.

Mai mult, Krüger, care este autorul notelor de subsol, chiar în prima astfel de notă la jurnalul propriu-zis spune că generalul Holban s-a sinucis în momentul în care guvernul român a pornit o investigație după ce Sir George Clerk⁵, reprezentantul spe-

³ Major General Harry Hill Bandholtz, *An Undiplomatic Diary*, with an Introduction on Hungary and ww1 by Fritz-Konrad Krüger, Safety Harbour, Simon Publication, 2000, p. 5-8.

⁴ *Ibidem*, p. 8.

⁵ *Ibidem*, p. 25.

cial britanic al Comisiei de Pace, s-ar fi implicat în verificări, lucru cu desăvârșire fals, generalul Holban trăind la data apariției cărții editate de Krüger, el decedând din cauze naturale în 1939 la vârsta de 70 de ani. Asta ca să ne facem o idee asupra acurateței informațiilor livrate de Krüger, pe lângă oda închinată lui Tisza și altele.

Am consultat o ediție mai nouă, apărută în anul 2000, sub îngrijirea unui alt editor, Andrew L. Simon, și păstrând integral textul inițial, inclusiv introducerea lui Krüger. În introducerea la această ediție, A.L. Simon se folosește de însemnările lui Bandholtz, care citează pe altcineva, deci mărturie indirectă, pentru a nega existența Terorii Albe declanșate de amiralul Horthy pe teritoriul controlat de trupele sale în vestul Ungariei⁶. Până la urmă, scopul revizionist al publicării acestui jurnal se păstrează și acum.

Bandholtz despre români și despre unguri. Ca să fie înlăturată orice îndoială asupra lipsei de obiectivitate de care dă dovadă generalul Bandholtz în aproape fiecare pagină a jurnalului său, vom da câteva exemple despre apelativele cu care se referă la români, începând de la cele mai nevinovate până la cele mai flagrante, însă spațiul nu ne permite decât o mică parte. Se referă la români ca și „așa-zișii noștri aliați”, „vitejii de români” (cu tentă sarcastică evidentă), apoi acești „latini mizerabili din sud-estul Europei”, ajungând ulterior la alte apelative sau numiri ale acestora, inclusiv făcându-i porci. La data din jurnal 15 octombrie 1919 spune cam așa: „(...) o scrisoare de la generalul Mărdărescu în care se plânge de gravă lipsă de respect a unor ofițeri britanici și americani față de soldații români pe care i-au făcut porci. Se întâmplă foarte des ca oamenilor să nu le placă dacă sunt numiți în cel mai apropiat termen care li se potrivește. Oricum, prietenul nostru Mărdărescu a făcut un scandal al dracului cerând tot felul de lucruri. A reieșit de mai devreme că problema era în partea cealaltă și că porcii lui s-au luat de ofițerii noștri fără a fi necesar. I s-a atras atenția asupra acestui aspect și a fost sfătuit să-și instruiască soldații spre a nu se comporta ca animalele”⁷.

Nici despre personalitățile românești cu care intră în contact nu are cuvinte mai măgulitoare. Pe ministrul Diamandy îl numește „micul escroc mizerabil”⁸, apoi „canalie”, chiar dacă este o personalitate importantă a diplomației românești, fiind ambasador în Roma, Viena, Paris, Berlin, iar pe când a fost ministrul român la Petrograd a fost arestat de bolșevici, fiind eliberat doar la protestul reprezentanților Antantei din oraș. Iar despre eliberarea lui spune că nu îi va ierta niciodată pe bolșevicii ruși că l-au eliberat (nota din 23 august 1919). Pe generalul Moșoiu îl face „prietenul nostru Falstaffian”, descriere peiorativă. Pe Mărdărescu, deși erau din aceeași generație, Bandholtz fiind doar cu doi ani mai în vârstă, îl face prieten „alunecos”, „cap de lemn”, și într-o scrisoare îi spune să se ducă dracului⁹. Totuși, ca și experiență militară de război, Mărdărescu îi era net superior. Și, desigur, multe altele.

Bandholtz este foarte critic și cu cei care au a atitudine cât de cât obiectivă în acest conflict, pe aceștia acuzându-i direct că sunt de partea românilor și că au căzut sub influența Reginei Maria. Așa spune despre colonelul Anderson, reprezentantul

---

⁶ *Ibidem*, p. 3.

⁷ *Ibidem*, p. 127.

⁸ *Ibidem*, p. 140.

⁹ *Ibidem*, p. 135.

Crucii Roșii pentru Balcani (30 septembrie 1919 în jurnal) și își face un titlu de glorie prin faptul că a încercat să-i schimbe convingerile. Tot așa, despre Sir George Clerk, reprezentantul special britanic al Comisiei de Pace, spune că este categoric pro-român și luat sub control de către Regina Maria.

Ca simplu exemplu de atitudine, când a cumpărat din piață un pepene românesc nu s-a putut abține să nu remarce că este incomparabil mai rău decât cei ungurești, adăugând: „(...) de fapt, tot ce este făcut de români nu se poate compara cu echivalentul unguresc”¹⁰.

Pentru dineurile oferite de către români are doar cuvinte sarcastice și critice, ba chiar descrie un astfel de dineu: „(...) tortura unui prânz oficial alături de Mărdărescu și gașca lui de patruzeci de hoți”¹¹. Cu o altă ocazie, după ce românii toastează pentru SUA, el refuză să toasteze pentru România, toastând doar pentru Aliați, și își face un titlu de glorie din asta.

Cu totul altfel se exprimă față de unguri, mai cu seamă față de magnații unguri. Odată la câteva zile este la cină cu fel de fel de conți și nobili maghiari, față de care are numai cuvinte de laudă. Se exprimă că a avut o frumoasă cină, vorbește la superlativ de fiecare comesean¹². Angajează la misiune un ungur nativ ca și translator, dar niciun român, face vizite frecvente pe domeniile nobililor maghiari alături de care petrece clipe frumoase. Nu întâmplător, într-un document românesc este numit omul magnaților unguri. Pe bună dreptate, jurnalul său abundă în intervenții pentru a fi scutiți de rechiziții unii magnați unguri¹³, deși parte din aceste rechiziții sunt pentru hrănirea populației Budapestei înfometate, dar magnații maghiari aflați sub protecția generalului Bandholtz sunt scutiți de efortul comun.

Din aceste exemple ne convingem nu numai de lipsa de obiectivitate a autorului jurnalului, generalul Bandholtz, ci este vorba de mai mult decât subiectivitate, fiindcă poți fi subiectiv până la un punct, dar dincolo de acesta vorbim mai degrabă de ură, dar din text nu avem vreun indiciu asupra cauzei acestei atitudini față de români.

Dar măcar generalul Harry Bandholtz nu este ipocrit, ci recunoaște el însuși că este pro-maghiar și anti-român; la 12 noiembrie 1919 scrie despre „sentimentele ostile ale noastre (membrilor misiunii militare) la adresa aliaților noștri români și sentimentele noastre prietenești pentru inamicii noștri unguri”. Și ca să nu mai fie vreo urmă de îndoială asupra sentimentelor sale față de români, iată ce scrie la 1 noiembrie 1919, când, într-o întâlnire cu arhiducele, acesta aduce în discuție ca Ungaria să invadeze România după retragerea trupelor române: „Chiar dacă el (arhiducele) este tehnic încă un inamic și vorbește despre unul dintre aliații noștri, nu m-am putut abține în sufletul meu să nu simpatizez cu el, și nu știu nimic altceva ce aș face în prezent decât să lupt împotriva românilor”.

---

¹⁰ *Ibidem*, p. 78.

¹¹ *Ibidem*, p. 157.

¹² *Ibidem*, p. 159-160, despre o cină alături de contele Szirmay și alți tineri unguri, care s-a prelungit până la 3.30, caracterizând-o ca fiind „un succes, toată lumea simțindu-se foarte bine”.

¹³ *Ibidem*, p. 151-152, unde îi reproșează lui Mărdărescu că armata română a efectuat rechiziții pe domeniul contelui Teleki, care era beneficiarul unui certificat de protecție a proprietății dat de însuși Bandholtz.

Pe lângă aceste aspecte, jurnalul lui Bandholtz abundă de situații în care se contrazice singur sau este el contrazis. De exemplu, permanent se plânge că românii nu aprovizionează Budapesta, dar ce spune tot el la 11 noiembrie 1919: „În această dimineață locotenent-colonel Causey vine din Viena și îmi spune că situația din Viena, în ce privește alimentele și combustibilul, este mult mai rea decât în Budapesta și este chiar critică”¹⁴.

Despre competențele militare ale generalului Bandholtz, după cum reies din jurnal. Ar trebui adăugate câteva cuvinte despre capacitatea militară a acestuia, după cum reiese din jurnal. Ne-am fi așteptat să dea dovadă de competențe în acest domeniu, profesia lui, având în vedere că este general al armatei SUA. Dar câteva exemple spicuite din jurnal ne pun mari semne de întrebare.

Un prim caz: cere insistent românilor să doteze poliția din Budapesta cu 10.000 de puști și 40 de mitraliere (începând cu 19 septembrie, când pretențiile erau și mai mari, de 22.000 de puști). Ce poliție națională e aceea, mai ales într-o țară sub ocupație militară, în care poliția celor ocupați este dotată cu mitraliere? Oare în 1945, în zona de ocupație militară americană din Germania, armata americană a dotat poliția germană cu mitraliere? Sau în Irak în 2003? Ne îndoim serios de acest lucru. În mai multe întâlniri cu oficialii români, printre care generalii Holban și Mărdărescu, insistă asupra subiectului, spunând cum interlocutorii români se eschivează, cum îi pune el la punct etc.

Dar, întâmplător, avem mărturia generalului Holban (cel sinucis de editorul Krüger), publicată cu 13 ani înaintea apariției jurnalului generalului Bandholtz. Această mărturie, sub forma unui interviu luat de Radu Cosmin la Budapesta, a fost publicată în 1920 în cartea sa „Românii la Budapesta”. Printre alte aspecte abordate în interviu, apare și problema armelor pentru poliția ungară, iar versiunea generalului Holban este complet diferită față de cea din jurnal, inclusiv referitor la comportamentul generalului american și a membrilor comisiei.

De la bun început, Holban spune că a fost vorba doar de 6.000 de puști cu baionete pentru Budapesta și împrejurimi, iar el a fost de acord cu 4.000 înarmați cu săbii și revolve, numărul și dotarea fiind suficiente, având în vedere și faptul că armata română este prezentă și patrulează orașul și împrejurimile. Toți generalii, mai puțin cel american, îi dau dreptate lui Holban, dar cel american (Bandholtz), fierbând, declară că nu are dreptul să discute efectivul, ci doar să organizeze cei 6.000 de oameni, la care Holban (această replică, Radu Cosmin o dă ca și mărturie indirectă a unei persoane, nenominalizate, aflată de față) a ripostat că fără armata română care a zdrobit bolșevismul el nu s-ar fi aflat aici și fără ea nu ar sta nici măcar o oră¹⁵. A rămas cu 4000 de polițiști înarmați cu săbii și revolve, nici vorba de puști și mitraliere. Ciudat este că dotarea cu mitraliere apare doar în jurnalul lui Bandholtz, Holban nici nu pomeneste de mitraliere în acel interviu. Tot în acest volum, Radu Cosmin aduce mai multe mărturii ale ofițerilor români cu privire la aroganța membrilor comisiei, mai cu seamă americani, dar și la piedicile puse la tot pasul.

---

¹⁴ *Ibidem*, p. 162.

¹⁵ R. Cosmin, *Românii la Budapesta*, Arad, Editura Fundației „Moise Nicoară”, 2007, p. 235-236.

Un alt aspect cel puțin ciudat este cel referitor la dezarmarea trupelor bolșevice de către români. La 30 octombrie 1919¹⁶, Bandholtz scrie în jurnal că după armistițiul din 2 august (?) era stipulat ca ofițerii unguri să-și dezarmeze soldații și să-i lase liberi după ce le-au luat armele (nu există un armistițiu în 2 august 1919, cu atât mai puțin aceste prevederi). Dar, după cum reproșează Bandholtz, mulți dintre acești prizonieri de război au fost arestați și apoi dezarmați după acest armistițiu. Dacă a existat un armistițiu (ceea ce nu este cazul) și ofițerii ungurii trebuiau să-și dezarmeze soldații, cum se face că românii au trebuit să dezarmeze și aresteze soldații unguri după ce aceștia ar fi trebuit să fie dezarmați de ofițerii lor, conform armistițiului inexistent, dar adus în discuție de generalul Bandholdz? Ori, într-o zonă ocupată și controlată de o armată, nu este logic și normal să dezarmezi armata inamică? Cum a procedat armata americană când a ocupat Germania sau Irakul, nu a dezarmat soldații capturați?

Dar cel mai important, ceea ce spune Bandholtz vine în totală opoziție față de instrucțiunile date de Consiliul Suprem către Misiunea Militară Inter-Aliată din Budapesta, care spune la punctul 1, litera b: Să procedeze la demobilizarea și dezarmarea militară etc., iar aceste instrucțiuni apar publicate chiar în jurnalul cu pricina, la paginile 19-20!

Prin aceste declarații din jurnalul său, Bandholtz se pune chiar împotriva scopului pentru care a fost trimis el acolo, chiar scopul Misiunii Militare Interaliat. În aceste condiții, nu știm dacă generalul Bandholtz dă dovadă de incompetență sau reavoință tocmai în îndeplinirea misiunii primite de la Aliți.

Reaua voință față de români reiese aproape din fiecare pagină de jurnal, după cum am arătat mai devreme. Dar ultimul aspect menționat, plus cele ce urmează, pun sub semnul întrebării și competențele militare ale generalului Bandholtz. În mai multe rânduri, vorbește doar de căderea regimului bolșevic de tristă amintire, dar fără a menționa datorită cui. Dimpotrivă, dă de înțeles că invazia românilor este rezultatul acestei căderi a regimului bolșevic, nu invers! Mai face și alte afirmații discutabile și ciudate despre evenimentele din 1919 – 2 octombrie 1919: „Nu ar fi fost vreo armată română victorioasă dacă Antanta n-ar fi zdrobit inițial Puterile Centrale, și nici românii nu ar fi putut intra niciodată în Ungaria dacă nu ar fi avut, din nefericire, oportunitatea de a se strecura aici în timpul în care Ungaria și armata sa ar fi fost temporar afectată de răsturnarea regimului bolșevic”¹⁷. Din nou, spune că românii au intrat în Ungaria în urma căderii regimului bolșevic, nu faptul că intrarea românilor în Ungaria a dus la căderea regimului bolșevic.

Dar aspectul militar discutabil rămâne, în sensul că niciuna din puterile Antantei nu ar fi putut zdrobi singură forța Puterilor Centrale, nici Franța, nici Anglia, și nici SUA. Iar aportul României la victoria Antantei a fost recunoscut de toată lumea, mai ales intrarea ei în război în 1916 când a atras toate rezervele Puterilor Centrale, care a renunțat la toate ofensivele, inclusiv la cea de la Verdun, dar și rezistența victorioasă din 1917 la Mărăști, Mărășești și Oituz, singura victorie clară a Antantei în 1917, recunoscută ca atare, care a blocat și măcinat imense rezerve ale Puterilor Centrale. Ori, este clar că nici SUA nu ar fi putut ieși victorioasă în 1917-1918 fără

---

¹⁶ H.H. Bandholtz, *op. cit.*, p. 142-143.

¹⁷ *Ibidem*, p. 106.

celelalte puteri ale Antantei, și este de mirare cum generalul Bandholtz uită acest aspect.

Pentru un militar de carieră este cu atât mai ciudat, mai ales că el se arată foarte revoltat la 16 octombrie 1919 când generalul britanic Bridges îi spune că generalul francez Weygand, șeful de stat major al mareșalului Joffre, zicea că americanii au fost bătuți și separați în timpul ofensivei din Argonne. Bandholtz protestează vehement și îi trimite o notă generalului Pershing (comandantul trupelor americane din Franța) despre cele declarate de generalul Weygand¹⁸. Vedem cum este foarte revoltat dacă cineva face vreo remarcă nefavorabilă asupra trupelor americane, dar nu se sfiește să facă același gen de remarci asupra trupelor aliate, respectiv cele române.

Revenind la chestiunea competenței, poziția sa în războiul mondial a fost: trei luni comandant al Brigăzii 58 din cadrul Diviziei 29 americane (nu știm încă în ce măsură a fost implicată în lupte în timpul în care o comanda Bandholtz), iar ulterior, pentru restul războiului, a fost Provost Marshall General, respectiv șeful poliției militare pentru trupele americane de pe frontul francez, având în subordine 463 ofițeri și 15.912 oameni, după cum ne spune al doilea editor, A. Simon, în introducere, chiar la prima pagină. Deci, în această postură, nu a avut o comandă efectivă pe front sau în statul major, ci a fost șeful poliției militare. Poate de aici disprețul și aroganța față de comandanți de stat major sau de front, care chiar au avut un rol important în război, ca și Mărdărescu, Holban, sau mai cu seamă Moșoiu, un comandant din prima linie.

Am mai aminti aici o altă chestiune ce ține mai degrabă de alte aspecte controversate din istoria Ungariei. În mai multe rânduri pomenește de rapoarte ce vin din partea de vest a Ungariei, cea de sub controlul trupelor albe ale amiralului Horthy, conform cărora acolo se exercită ceea ce s-a numit „Teroarea Albă” – jafuri, violuri, execuții sumare împotriva evreilor și a celor bănușiți de simpatii de stânga sau bolșevice. Ulterior, fără a comenta, rezumă raportul primit de la colonelul Nathan Horowitz, membru al misiunii americane, venit din zonă, care spune că aceste rapoarte asupra Terorii Albe sunt neadevărate. Indirect neagă existența acestei Terorii Albe, rezultată cu peste 5.000 de morți și peste 70.000 de închiși, conform documentelor existente. Această afirmație este folosită de negaționiștii unguri, după cum l-am amintit chiar pe Andrew L. Simon, care tocmai asta face în cuvântul înainte (acesta a editat și o ediție în limba engleză a memoriilor amiralului Horthy).

În preajma retragerii trupelor române din Budapesta, Bandholtz îl primește pe amiralul Horthy, care promite că își va ține oamenii în frâu¹⁹. Nu a făcut-o, Teroarea Albă a continuat în Budapesta și după retragerea românilor, dar despre asta nu sufliă niciun cuvânt.

Ca să facem o comparație, în mai multe rânduri Bandholtz îl apreciază pe generalul Holban (dintre foarte puținele aprecieri la adresa vreunui român) care a refuzat să aprobe guvernului maghiar posibilitatea de a trece la execuții capitale, pe motiv că acest guvern sub ocupație nu este reprezentativ pentru Ungaria care va rămâne în noile granițe. Deci, în timpul ocupației românești a Budapestei și a estului Ungariei nu au fost execuții capitale, fiindcă românii nu au permis asta, fapt recunoscut și de către generalul Bandholtz.

---

¹⁸ *Ibidem*, p. 125-126.

¹⁹ *Ibidem*, p. 141-142.

Reacții contemporane românești la jurnalul generalului Bandholtz. Există răspunsuri românești contemporane apariției jurnalului, dar și aspecte publicate înaintea apariției lui, luate de cei ce au fost acolo și au fost martori, ca și cea menționată de noi mai sus, dar acestea nu sunt cunoscute pe plan internațional, și nici măcar pe plan intern. Astfel că această propagandă maghiară a putut continua nestingherită, accentuată mai ales de regimul actual al premierului Orban care a făcut din centenarul Trianonului un motiv de doliu național.

Primul răspuns, și cel mai important, este cel al generalului Gheorghe Mărdărescu, comandantul trupelor de ocupație române din Ungaria. Acesta îl publică în 1935 sub forma unei broșuri tipărite în 1.000 de exemplare, dar noi nu am reușit să găsim niciunul dintre acestea. Din fericire a fost publicat și în *Revista Infanteriei*²⁰, astfel că a ajuns la cunoștința noastră. Dar în 64 de pagini generalul Mărdărescu nu are cum să răspundă unui șir de acuzații întinse pe 270 de pagini de jurnal, ci o face doar asupra unor chestiuni considerate de el mai importante și mai flagrante. De asemenea, se dovedește un gentleman, spre deosebire de generalul Bandholtz, adică nu răspunde la injuriile și caracterizările din jurnal, ci doar combate și desființează din punct de vedere tehnic, cu argumente, enormitățile din jurnal, scoțând în evidență competențele misiunii și modul în care generalul Bandholtz încerca să le depășească, spre exemplu de a da ordine armatei române de ocupație, deși în instrucțiunile misiunii se spunea clar că rolul ei era de a colabora și multe altele. Chiar generalul Mărdărescu spune: „Mi-am dat seama că este o imposibilitate de a colabora cu ea (cu misiunea militară-n.n.) din cauza pornirii și a lipsei de tact a generalului Bandholtz (în desăvârșit contrast cu atitudinea celorlalți membri ai Misiunii militare interaliată)”²¹. Coroborând cele spuse de generalul Mărdărescu cu alte mărturii, inclusiv ale generalului Holban din interviul lui Radu Cosmin despre relația sa cu generalul Gorton, reprezentantul britanic al misiunii²², rezultă faptul că generalul Bandholtz dă de înțeles eronat faptul că toți membrii comisiei erau de acord cu el în privința atitudinii față de români.

Mai departe, generalul Mărdărescu combate cu declarații oficiale ale personalităților vremii aserțiunea repetată a generalului Bandholtz în întreg jurnalul său conform căreia românii ar fi jefuit Ungaria în timpul ocupației. O face cu date, cifre și dovezi, spre deosebire de Bandholtz care face doar afirmații generale. Mai mult, „s-ar fi putut lua și alte măsuri pentru înlesnirea traiului populației din orașe, dar Comandamentul trupelor române de ocupație a Ungariei a fost contrariat la fiecare pas de Generalul Bandholtz, care acorda excesiv de larg și abuziv certificate de protecție pretinsului capital american și așa zișilor supuși americani. Câteva exemple vor dovedi această afirmațiune”²³. Urmează două pagini de exemple; aici îl găsim și pe contele Teleki (cu numeroase proprietăți și în Transilvania), despre care Bandholtz comunică comandamentului român că este supus american și scutit de rechiziții²⁴. Același conte al cărui domeniu îl vizitează la 3 noiembrie 1919 și cu care petrece mo-

---

²⁰ *Revista Infanteriei*, nr. 7-8/iulie-august 1935.

²¹ *Ibidem*, p. 14-15.

²² R. Cosmin, *op. cit.*, p. 236.

²³ *Revista Infanteriei*, p. 21.

²⁴ *Ibidem*, p. 23.

mente agreabile alături de familia sa. Începem să înțelegem de unde vine apetența generalului spre petreceri cu magnații maghiari și adversitatea față de români.

Desigur, ca general român direct implicat în războiul împotriva Ungariei din 1919, în care generalul Gh. Mărdărescu a deținut comanda tuturor trupelor române angajate pe acest front, el se simte foarte jignit de afirmația lui Bandholtz conform căreia românii „s-au strecurat” să ocupe Ungaria, așa că alocă câteva pagini descrierii pe scurt a campaniei și luptelor grele ce au avut loc. Ulterior, abordează și chestiunea poliției discutată mai sus, cu cifre și efective, inclusiv pentru grăniceri și armata maghiară organizată de către români (total 13.000 de militari, 1.300 grăniceri și aproape 9.000 de polițiști și jandarmi)²⁵.

Generalul Mărdărescu răspunde punctual unor afirmații ale generalului american, după cum spuneam, cu date și cifre. Spre exemplu, la afirmația că i-a văzut pe români golind depozitul central sanitar maghiar, el ripostează că „acesta era plin de material sanitar ridicat de unguri din România pe timpul ocupațiunei, material care purta încă etichetele Depozitului central sanitar militar român. Dacă generalul Bandholtz era imparțial, trebuia să dea și acest amănunt”²⁶. Cum e și normal, ca și militar combatant în ww1, este foarte deranjat de ceea ce spune Bandholtz despre armata română, așa că vine cu câteva pagini de aprecieri asupra eroismului românilor, atât din partea aliaților, dar și a adversarilor, după care reia răspunsurile punctuale.

Unul dintre acestea ne-a atras atenția în mod deosebit, referitor la afirmația lui Bandholtz din 18 septembrie 1919: „Totul indică că nobilii noștri aliați români intenționează acum să se retragă cu totul din Ungaria, cu excepția Budapestei și o linie subțire la o oarecare distanță la vest de Dunăre. Asta le va permite să prevină orice reorganizare a poliției sau armatei ungare, și doar va părea că ar fi părăsit Ungaria, cum ar părea un măr roșu și frumos dar putred pe dinăuntru”²⁷. Iată ce răspunde generalul Mărdărescu: „Aceasta afirmațiune pune în evidență atât lipsa de cunoștințe militare, cât și reaua credință a generalului Bandholtz. În adevăr, își poate închipui un ostaș, fie el chiar începător în chestiunile militare, că este posibilă abandonarea unui detașament, în inima unui stat dușman, în voia Celui de sus?”²⁸. Deci și generalul Mărdărescu își pune problema competenței militare a generalului Bandholtz. Tot în acest sens, referindu-se la o discuție cu membrii comisiei, în care generalul Bandholtz venea cu cereri ciudate referitor la dispunerea trupelor române, Mărdărescu spune: „cunoșteam mai bine chestiunea, deoarece eu comandasem în cariera mea numai trupe, nu făcusem jandarmerie”²⁹, fapt care l-a făcut pe generalul Graziani (reprezentantul francez) să aplaneze chestiunea dând dreptate lui Mărdărescu.

O altă chestiune: la 22 octombrie 1919 Bandholtz notează că a luat masa cu colonelul Vasilescu și soția, iar la un moment dat Vasilescu l-ar fi tras la o parte și i-ar fi făcut niște confidențe, inclusiv despre generalul Mărdărescu și alți comandanți și oficiali români. În răspunsul său, generalul Mărdărescu aduce inclusiv o scrisoare de la acest Vasilescu, care neagă vehement afirmațiile, spunând că niciodată nu a dis-

---

²⁵ *Ibidem*, p. 31-32.

²⁶ *Ibidem*, p. 35.

²⁷ H.H. Bandholtz, *op. cit.*, p. 86.

²⁸ *Revista Infanteriei*, p. 46.

²⁹ *Ibidem*.

cutat în intimitate cu Bandholtz sau vreun membru al misiunii americane, deoarece „îmi erau total antipatici din cauza afacerilor bănești care le făceau la Budapesta”³⁰.

În încheierea răspunsului său, generalul Mărdărescu trage concluziile, dar îi găsește unele circumstanțe atenuante lui Bandholtz, spunând că nu intenționa să publice jurnalul, iar dorința nu i-a fost respectată de către prietenul său revizionist F.K. Krüger. Cu toate că îi acordă unele circumstanțe, generalul Mărdărescu concluzionează că Bandholtz a fost de o vulgaritate înjositoare, pornit împotriva românilor, a falsificat grosolan adevărul în favoarea prietenilor săi unguri în dauna aliaților săi români și a fost total nesincer față de camarazii săi din misiunea militară, pe care i-a ridiculizat și insultat în jurnalul său. Iar față de Mărdărescu, spune acesta, a fost lipsit de corectitudine, n-a fost gentilom, pentru că „pe de o parte, în fiecare zi mă insulta în jurnalul său, pe de altă parte, în momentul când am părăsit Budapesta, mi-a oferit o fotografie din partea misiunii militare interaliate, cu un autograf al său, ca o dovadă a stimei ce o avea față de mine”³¹.

Un alt răspuns contemporan a fost identificat în fondul de arhivă creat de Secția Studii Istorice din Marele Stat Major, întocmit în primăvara lui 1935 de către locotenent-colonelul Nicolae Stătescu din cadrul respectivului Serviciu. A fost redactat la ordin și trimis Ministerului Afacerilor Străine pentru publicare cu nr. 2.073 din 7.III.1935. A fost publicat (parțial) de către Felicia și Constantin Țucă, fiind disponibil pe internet³². În acest studiu, locotenent-colonelul N. Stătescu se concentrează pe opt afirmații ale generalului Bandholtz și le răspunde punctual, în limitele spațiului disponibil, studiul fiind o lucrare mult mai sintetică decât cea a generalului Mărdărescu. Din păcate, nu a fost publicat la acea vreme.

Chestiunea Muzeului Național al Ungariei. Una din piesele de bază ale argumentației maghiare conform căreia românii i-au prădat în timpul ocupației, este această chestiune a Muzeului Național al Ungariei, pe care românii au încercat să îl jefuiască la 5 octombrie 1919, dar Bandholtz i-a împiedicat, punând un sigiliu al SUA și un bilet care spunea așa: „Pentru cei interesați, cum Misiunea Interaliată are însărcinarea de a păzi toate obiectele din Muzeul Național Maghiar din Budapesta, cheia este în păstrarea președintelui de astăzi (al Misiunii; președinția era rotativă-n.n.), generalul Bandholtz, reprezentantul SUA”³³. Cravașa generalului a fost ulterior pusă la loc de cinste în Muzeul Național, iar generalului i s-a ridicat o statuie în Budapesta în 1936 pentru meritul de a fi evitat jefuirea muzeului de către români³⁴.

Dar care este adevărul? Generalul Mărdărescu, referitor la acel bilet, pune două întrebări:

„De la cine primise misiunea militară interaliată misiunea de a păzi Muzeul național unguresc din Budapesta?

Până la data de 5 octombrie, numitul muzeu, ca și celelalte instituții de seamă din Budapesta nu fuseseră păzite de soldatul român și nimeni nu se atinsese de ele?”³⁵.

---

³⁰ *Ibidem*, p. 57.

³¹ *Ibidem*, p. 64.

³² <https://www.aos.ro/wp-content/misiunea/MISVol9Art.19.pdf>.

³³ H.H. Bandholtz, *op. cit.*, p. 111-112.

³⁴ <https://hu.usembassy.gov/embassy/budapest/embassy-history/statue-harry-hill-bandholtz/>.

³⁵ *Revista Infanteriei*, p. 49-50.

Mai departe tot generalul Mărdărescu: „(...) dacă Misiunea militară interaliată (sub presiunea generalului Bandholtz) a pus piedici românilor ca să ridice din Muzeul național din Budapesta lucrurile ce neîndoielnic le aparțineau, acest gest constituie un adevărat abuz”³⁶.

Dar ce doreau românii să ridice din muzeul de care nu s-au atins în două luni de la ocupație? O spune chiar generalul Bandholtz în jurnalul său: „La o întâlnire a Misiunii militare din 1 octombrie 1919, s-a decis că având în vedere că românii revendică unele articole din muzeu ca aparținându-le în urma stăpânirii de astăzi a Transilvaniei, ei nu vor avea aceste articole până nu trec de comitetul nostru, al cărui președinte este căpitanul american Shafroth”³⁷. Deci, românii doreau să ridice bunuri ce aparțineau Transilvaniei, fuseseră luate din Transilvania și duse la Budapesta.

Totuși, de unde acest comitet condus de un căpitan, de unde misiunea lui, cine i-a încredințat-o? Pe ce bază este numit acest comitet, din partea cui? Misiunea militară interaliată nu putea să o facă, instrucțiunile ei de la Consiliul Suprem sunt clare, nu prevăd constituirea de comisii sau altele de acest gen. Iar un căpitan american nu poate da ordine unui general aliat.

Fiindcă românii au venit la muzeu conduși de generalul Șerbescu, care a evitat cu tact un conflict deschis cu generalul Bandholtz, spunând că va reveni a doua zi, în speranța ca acela să revină la sentimente mai normale. Bandholtz a lăsat sigiliul, iar românii nu l-au rupt nu din teamă față de Bandholtz, ci din respect pentru aliatul american, deoarece sigiliul era cu însemnele SUA, după cum spune Mărdărescu.

Ulterior, „în 13 februarie 1920, generalul american a acordat un interviu corespondentului la Paris al ziarului «The New York Times», în care a susținut că ar fi împiedicat, de unul singur, intrarea militarilor români în Muzeul Național al Ungariei, prevenind «jaful» unui tezaur din aur (în memoriile sale nu mai menționează tezaurul din aur, ci doar piese de muzeu!). La protestele autorităților române, generalul a retractat declarațiile din interviu, care i-ar fi fost incorect atribuite de către corespondentul la Paris al publicației «The New York Times». Pe 17 martie 1920, Departamentul de Stat a trimis o Notă Verbală către Legația României la Washington, în care se afirmă că generalului Bandholtz i-au fost atribuite «opinii gratuite și fără consimțământul său», de către corespondentul publicației new-yorkeze”³⁸.

Concluzii. Din această scurtă analiză a jurnalului lui Bandholtz reiese în mod explicit că acesta nu are cum să judece nepărtinitor, obiectiv, asupra a ceea ce s-a întâmplat în timpul ocupației române a Ungariei de est și a Budapestei. Modul în care îi descrie pe români i-ar face geloși pe cei mai mari adversari ai românilor. Dar este considerat o sursă primară de importanță majoră de către istoricii unguri, pentru că este general american într-o postură oficială, ceea ce din start este menit să dea o dovadă de obiectivitate și integritate. Dar, din ceea ce am arătat, nu este cazul. Mai mult, nu este și nu are cum să fie un document istoric, ci doar însemnări personale, unele aspecte fiind doar din auzite, fără a fi verificate și supuse unei analize imparțiale, cum e cazul despre Teroarea Albă a lui Horthy și multe altele.

---

³⁶ *Ibidem*, p. 50.

³⁷ H.H. Bandholtz, *op. cit.*, p. 111.

³⁸ <https://adevarul.ro/stil-de-viata/cultura/cum-este-folosita-istoria-pentru-a-se-arunca-cu-1978471.html>.

Am făcut această expunere fără a epuiza subiectul, doar pentru a ne face o imagine asupra personajului care a scris acest jurnal personal, nedestinat publicării, care totuși a fost publicat, și care a fost și este principala justificare de către unguri a afirmației că românii au jefuit Budapesta în 1919, când sunt mărturii ce abundă despre modul în care românii au salvat Budapesta și Ungaria de la înfometare după patru luni și jumătate de stăpânire bolșevică. Desigur, apariția acestui jurnal tocmai în perioada de exacerbare a revizionismului promovat de regimul Horthy a servit cum nu se poate mai bine propagandei maghiare, mult mai activă mai ales pe plan internațional. În acest context se înscrie și ridicarea unei statui a generalului Bandholtz la Budapesta, în fața ambasadei americane, în 1936.

Din păcate, reacțiile românești la această mostră de propagandă au fost anemice, doar răspunsul generalului Mărdărescu, și acesta insuficient propagat și doar în mediul românesc, deși ar fi trebuit tradus și publicat în presa străină, mai ales în cea occidentală, deoarece numai așa ne puteam susține drepturile istorice și combate propaganda revizionistă aflată în plin avânt în acea perioadă. Răspunsul redactat de locotenent-colonelul Nicolae Stătescu și trimis Ministerului Afacerilor Străine spre a fi folosit a rămas acolo, fără a fi publicat.

În timpul comunismului chestiunea a fost îngropată, dar a fost reînviată de către propaganda maghiară după 1990. Deși au trecut 33 de ani, încă nu există un răspuns adecvat al istoricilor români la acest jurnal, folosit și acum de către maghiari pentru a evidenția „abuzurile” ocupației românești a Ungariei în 1919. Mai ales în contextul în care Ungaria este condusă astăzi de un regim ultranaționalist, care a făcut din centenarul Trianonului un motiv de doliu național.

De aceea considerăm că aceste aspecte controversate și unele falsificate grosolan de către autorul jurnalului ar trebui neapărat cunoscute.

Lista ilustrațiilor:

Fig. 1 – Misiunea Militară Interaliată la Budapesta: diplomatul C. Diamandy, reprezentantul guvernului român în Ungaria (al doilea din stânga), gen. H.H. Bandholtz (SUA), gen. Ernesto Mombelli (Italia), gen. Reginald Gorton (Marea Britanie), gen. Jean César Graziani (Franța), gen. Gh. Mărdărescu (România) (sursa: ANIC).

Fig. 2 – Articol de presă în care generalul american Bandholtz pretindea că a împiedicat de unul singur „jaful” unui tezaur din aur de la Muzeul Național al Ungariei, de către trupele române (sursa: AMAE).

Fig. 3 – Detaliu din articolul de presă amintit (sursa: AMAE).

Fig. 4 – Dezmințire a articolului de presă amintit (sursa: AMAE).

Fig. 5 – Adresă a Legației României la Washington privind protestele față de articolul de presă amintit (sursa: AMAE).

Fig. 6 – Răspunsul Departamentului de Stat al SUA privind dezmințirea articolului de presă de către generalul Bandholtz (sursa: AMAE).

Fig. 7 – Traducerea răspunsului Departamentului de Stat al SUA privind dezmințirea articolului de presă de către generalul american Bandholtz (sursa: AMAE).

Fig. 8-9 – Telegramă a Legației României la Washington privind decizia Departamentului de Stat al SUA de a păstra o atitudine echilibrată în chestiunea participării la inaugurarea statuii generalului H.H. Bandholtz la Budapesta (sursa: AMAE).

Fig. 1

Fig. 2

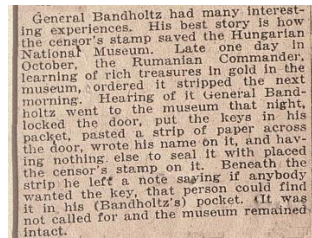

Fig. 3

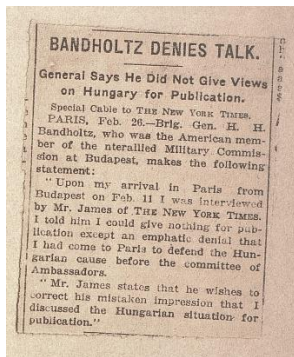

Fig. 4

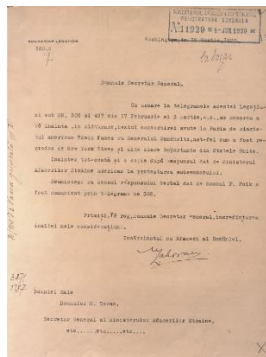

Fig. 5

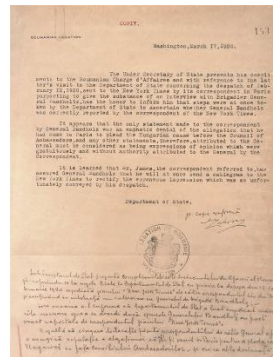

Fig. 6

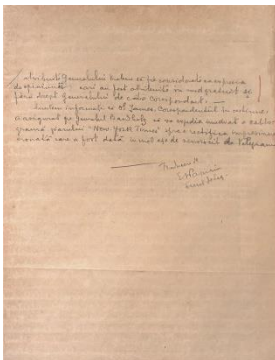

Fig. 7

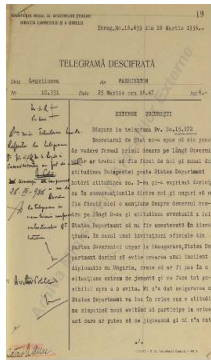

Fig. 8-9